

Визначення сутності якісного розвитку малого та середнього бізнесу на основі принципів державного регулювання

*викладач кафедри менеджменту та
публічного управління ДДАЕУ
Мареніченко В.В.*

Наука державного управління займається питаннями визначення та регулювання якості робіт, товарів та послуг. Якість – це один із ключових елементів по підвищенню рівня життя, безпеки екологічного середовища та соціально-економічного розвитку. Якість є комплексним поняттям, що відображає ефективність кожного окремого елемента: розробку стратегії та місію підприємства, маркетингову та кадрову політику тощо.

Найбільш важливим етапом будь-якого розвитку підприємницької структури є постійне удосконалення та підтримка якості продукції та наданих послуг, оскільки споживач прямо і опосередковано визначає, наскільки підприємство буде ефективним.

Поняття якості вивчається тривалий період, і сьогодні необхідно виокремити найкращий досвід визначення якості для застосування в сучасному середовищі.

В законодавстві України закріплені деякі аспекти якості. Основна увага у формуванні якості приділяється продовольчій безпеці. Держава створює механізми забезпечення продовольчої безпеки з орієнтацією на здоров'я людини та підвищення якості життя. Відповідно до українського законодавства якістю харчового продукту вважають ступінь досконалості властивостей та характерних рис харчового продукту, які здатні задовольнити потреби (вимоги) та побажання тих, хто споживає або використовує цей харчовий продукт [1].

Міжнародний досвід свідчить, що для підвищення рівня якості товарів, послуг і життя діяльність має здійснюватися на основі розробки ефективних систем і моделей менеджменту якості. Нормативна основа для створення

подібних систем забезпечується міжнародним стандартом ISO 9001. Сучасна практика свідчить, що впровадження та сертифікація системи менеджменту якості відповідно до цього стандарту в різних організаціях підвищує ефективність та узгодженість робіт, раціональніше використання ресурсів, орієнтацію уваги на споживача, що призводить до підвищення рівня його задоволеності. Впровадження системи менеджменту якості на основі вищезазначеного стандарту вже дозволило в розвинених країнах визначити підходи та орієнтири до створення якісних систем управління органів місцевого самоврядування та виконавчої влади, у відповідності до національної та місцевої специфіки.

Норми ISO окреслюють вимоги, які має виконати система менеджменту якості. Її застосування та ефективне функціонування підтверджують сертифікатом. Норми ISO 9001 безпосередньо не стосуються якості товару або послуги. В першу чергу, це гарантія ефективного управління організацією. Сертифікат якості ISO – це можливість довести, що організація є компетентним партнером та провокує підвищення рівня довіри.

У світі вже сертифіковано більше 900 тис. бізнес структур. Найбільші цифри серед сертифікованих підприємств показують Великобританія, США, КНР, Японія, Італія, Іспанія, Франція, Німеччина та Індія [2].

Норми ISO для України набувають актуальності в контексті євроінтеграції та виходу на європейський ринок. Система менеджменту якості опосередковано в стратегічній перспективі може допомогти:

- підвищити рівень якості товару чи послуги;
- підвищити рівень екологічної безпеки;
- підвищити рівень ефективності виробництва;
- систематизувати всі рівні управління;
- забезпечити конкурентоспроможність;
- приймати участь у міжнародних програмах та проектах;
- залучати закордонних інвесторів [3].

В результаті досліджень для пояснення сутності якісного розвитку малого

та середнього бізнесу (МСБ) сформовано механізм ефективної взаємодії влади, бізнесу та суспільства (рис. 1). Механізм передбачає зменшення тиску влади на бізнес та суспільство, а також підвищення взаємодії бізнесу та суспільства і їх ролі у формуванні владної політики.

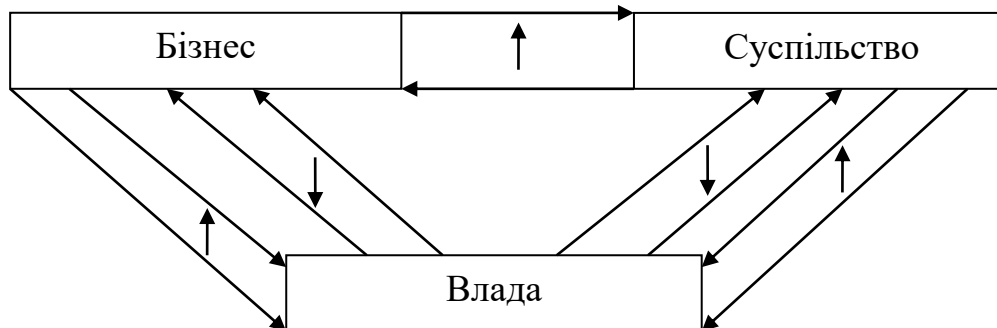

Рис. 1 Механізм взаємодії влади, бізнесу та суспільства

Одним із основних завдань сучасності є пошук механізмів забезпечення умов соціально-економічного розвитку, що ґрунтується на засадах якості. Характер і динаміка соціально-економічного розвитку – це предмет уваги сучасної науки. Від того, які структурні зміни відбуваються в економіці, залежить багато аспектів в перспективах розвитку країни. Економічний розвиток є певною фазою в процесі безперервних економічних змін та еволюції людського суспільства.

Стосовно МСБ поняття «розвиток» слід розглядати з двох позицій: як соціально-економічну категорію та з точки зору підприємницької діяльності.

Розвиток, як соціально-економічна категорія, є процесом, підпорядкованим дії економічних законів загального (закон попиту і пропозиції, закон синергії, закон самозбереження тощо) і часткового (закон управління виробництвом тощо) змісту, що відбивають причинно-наслідкові зв'язки соціально-економічних явищ. У розумінні підприємницької діяльності розвиток виступає лише наочним проявом дії цих законів.

Як соціально-економічна категорія, розвиток пов'язаний не тільки з мікро-, але і макроекономічними проблемами функціонування підприємств і відображає еволюцію механізму господарювання, що призводить до зміни

економічних систем в цілому.

Категорія «розвиток» включає в себе різноманітні елементи та служить теоретичною основою для впровадження ефективних механізмів державного регулювання, тому необхідно визначити його ключові характеристики, враховуючи найкращий досвід дослідження в цій сфері.

Враховуючи вищезазначену дефініцію поняття «якість», «розвиток», а також визначивши їх ключові характеристики для застосування в сучасному середовищі бізнесу, нами запропоновано визначати «державне регулювання якісного розвитку малого та середнього бізнесу», як систематичний, цілеспрямований процес, що має інноваційний, творчий та неминучий характер на основі етичних та професійних принципів, з метою отримання соціально-економічного ефекту.

Важливим аспектом пояснення сутності якісного розвитку малого та середнього бізнесу є визначення принципів державного регулювання цього сектору економіки. На сьогодні тематиці принципів державного регулювання бізнесу присвячено багато наукових та практичних робіт. Це питання все більше актуалізується зі стратегічними орієнтирами входження України до європейської спільноти.

Сучасний курс нашої держави направлений на розвиток МСБ, а головною метою при цьому стає пошук ефективних та актуальних механізмів державного регулювання на основі принципів ведення бізнесу. Крім цього, відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» середньостроковою метою здійснення реформ в нашій державі є створення сприятливих умов в інвестиційному середовищі для розвитку бізнесу, спрощення механізму здійснення міжнародної торгівлі та боротьба з безробіттям.

Все це головними пріоритетами нашої країни з розвитку бізнесу робить розгалуження та простий доступ вітчизняних товарів на ринки ЄС та використання ефективних інвестиційних механізмів, використовуючи найкращі європейські традиції [4].

На підставі вивчення та аналізу існуючих принципів державного регулювання було сформовано критерії якісного розвитку МСБ (таблиця 1), а саме:

- доступність державної підтримки;
- зменшення адміністративного тиску;
- інфраструктурно-соціальна підтримка;
- державно-приватне партнерство;
- гарантії безпечної діяльності.

Таблиця 1

Критерії якісного розвитку МСБ на основі принципів державного регулювання

	Критерії	Принципи		
		ЄС	Україна	Російська Федерація
1	Доступність державної підтримки	Рівноправний доступ до джерел фінансування та підтримка бізнесу на зростання ринку	Створення рівних можливостей підтримки	Забезпечення рівного доступу суб'єктів бізнесу до отримання підтримки та рівних умов конкуренції
2	Зменшення адміністративного тиску	Зменшення бюрократичних процедур та встановлення правил гри	Відкритість і прозорість процедур надання державної підтримки	Скорочення адміністративного впливу та захист від негативних факторів неринкового характеру
3	Інфраструктурно-соціальна підтримка	Підвищення кваліфікації бізнесу	Доступність об'єктів інфраструктури для підтримки бізнесу та освітнє забезпечення	Регіональний розвиток бізнесу
4	Державно-приватне партнерство	Допомога бізнесу у розвитку екологічних програм та проектів	Забезпечення участі у формуванні державної політики	Участь бізнесу у формуванні та реалізації державної політики
5	Гарантії безпечної діяльності	Забезпечення умов «другого шансу» для підприємств, які близькі до стану банкрутства	Ефективність використання коштів на розвиток бізнесу	Відповідальність усіх рівнів влади за розвиток бізнесу

Для визначення вищенаведених критеріїв було обрано такі країни і

об'єднання: Україну, ЄС, Російську Федерацію. Зазначимо, що стартові умови процесів державного регулювання України та Російської Федерації були схожими. Натомість, розвиток державного регулювання має різні тенденції в цих країнах, тому саме Російська Федерація є однією з країн в порівнянні з Україною. Крім цього, для дослідження взято ЄС, враховуючи, по-перше, відмінність системи державного регулювання з Україною, по-друге, різноплановість процесів державного регулювання в даному об'єднанні країн та, по-третє, сучасний вектор нашої держави на європейську інтеграцію.

Відповідно до зазначених критеріїв слід визначати якісний розвиток малого та середнього бізнесу як державний управлінський процес, направлений на створення умов доступності державної підтримки, зменшення адміністративного тиску, інфраструктурно-соціальної підтримки, державно-приватного партнерства та гарантій безпечної діяльності.

В ракурсі цього слід звернути увагу на основоположні європейські принципи у сфері державного регулювання МСБ. В ЄС розроблено особливе положення «Think Small First» (першочергово слід думати про мале), що складається з 10 основних принципів регулювання:

- створення середовища, в якому підприємці будуть розвиватися;
- забезпечення умов «другого шансу» для підприємців, які зіткнулися з банкрутством;
- встановлення правил гри в бізнесі відповідно до положення «Think Small First»;
- використання тиску на державну адміністрацію для реагування на вимоги бізнесу;
- адаптація державних і громадських інструментів для потреб бізнесу;
- забезпечення рівноправного доступу до джерел отримання фінансування;
- допомога у підвищенні кваліфікації кадрів підприємства, особливо в інноваційному бізнесі;
- зменшення бюрократичних процедур;

- допомога бізнесу у розвитку екологічних програм та проектів;
- активна підтримка підприємств, які забезпечують зростання ринку.

Принципи роботи держави з приватним сектором загальні для всіх країн-членів ЄС. Єврокомісія на постійній основі представляє вдалі приклади у сфері застосування того чи іншого принципу. Наприклад, деякі країни-члени ЄС ввели програми підтримки підприємницького потенціалу молоді для актуалізації відкриття нового бізнесу. При цьому у школах введено спеціальні лекції про підприємництво, а в деякі навчальні програми університетів включено спеціальні предмети із започаткування бізнесу, створено додаткові інформаційні проекти в сфері підприємництва.

Принципи «Think Small First» орієнтовані на створення середовища, в якому підприємці будуть розвиватися. Для успішного розвитку мають бути створені всі гарантії безпечної діяльності. Наприклад, в Бельгії прийнято закон, що спрямований на безперервність роботи підприємств. При цьому, якщо компанія зіткнулася зі складною фінансовою ситуацією із загрозою банкрутства, закон дозволяє продовжувати діяльність підприємства і надає декілька варіантів вирішення проблеми, серед яких судова та позасудова реорганізація (реструктуризація боргів). В Естонії також прийнято закон про реорганізацію, що стало альтернативою банкрутства для підприємств при виникненні тимчасових проблем платоспроможності.

Принципи «Think Small First» успішно реалізуються в ЄС. Так, наприклад, в Нідерландах щорічно реформи дозволяють зменшувати адміністративний тягар на бізнес. Причиною успіху при цьому стала постановка конкретних цілей, координація реформ, створення незалежного агентства АСТАЛ, що виконує функції наглядача за реалізацією реформ, та єдність усіх політичних сил в питанні зниження адміністративного тягара на бізнес.

Німеччина також орієнтована на виконання принципів ЄС у сфері розвитку МСБ. Програма підтримки в Німеччині включає сім принципових пунктів: інновації, навички, розвиток підприємництва, ринкові можливості за

кордоном, фінансування, ефективне використання сировини, енергії, матеріалів і зменшення бюрократії.

Кожна країна визнає підтримку бізнесу основоположним чинником у сфері державного регулювання. При цьому принципи можуть змінюватися, але загальна концепція зберігається. В ЄС це дозволяє створити та забезпечити системний підхід щодо розвитку бізнесу та державного регулювання в цьому напрямі.

Слід зазначити, що не тільки країни ЄС зорієнтовані на розвиток МСБ. Основними принципами державного регулювання МСБ в Туркменістані вважають наступні:

- орієнтація на розвиток малих та середніх підприємств;
- гласність і відкритість державної підтримки;
- доступність державної підтримки;
- надання гарантій свободи підприємницької діяльності, а також гарантій захисту права власності суб'єктів МСБ.

В Республіці Казахстан принципи державного регулювання бізнесу розподілені на декілька категорій:

- системоутворюючі (перевага та вирішальна роль державного регулювання бізнесу, тоді як другий пріоритет має регулювання економіки; збалансованість механізмів підтримки; географічна диверсифікація допомоги бізнесу);
- економічні (вартісна оцінка та визначення ефективності надання державної допомоги; перевага поворотного фінансування перед безповоротним);
- організаційні (багаторівневі інструменти підтримки; прозорість державної допомоги малому бізнесу; контроль за владними органами та організаціями держави).

В Російській Федерації основні принципи державного регулювання в підприємництва наступні:

- розмежування повноважень з підтримки бізнесу між усіма рівнями

влади і органами місцевого самоврядування;

- відповідальність усіх рівнів по забезпеченню сприятливих умов для розвитку;

- участь представників бізнесу у формуванні та здійсненні державної політики, експертизі проектів відповідних нормативних-правових актів;

- рівний доступ представників МСБ до отримання допомоги держави відповідно правил, встановлених федеральними, регіональними та муніципальними програмами та проектами.

Відповідно до загальної стратегії державного регулювання підприємництва в Російській Федерації загальні принципи доповнюються спеціальними, серед яких доцільно виокремити наступні:

- скорочення адміністративного впливу та посилення нормативно-правового регулювання;

- захист від впливу негативних факторів неринкового характеру;

- недопущення надання такої державної допомоги, що створює нерівні умови конкуренції іншим суб'єктам малого та середнього підприємництва;

- посилення муніципального аспекту в політиці підтримки з поступовим перенесенням конкретної підтримки на рівень територій.

Таким чином, загальнонаціональна стратегія Російської Федерації націлена на державне регулювання бізнесу, ґрунтуючись на забезпеченні системного підходу до вирішення проблем, рівних умов конкуренції для всіх бізнес суб'єктів при вході в ринок, усунення невинуватих адміністративних перешкод, загального обмеження втручання держави в господарську діяльність при посиленні державного регулювання в частині створення стабільних «правил гри».

Щодо нашої держави, то відповідно до Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» принципи державної політики є наступні:

- забезпечення ефективності підтримки;

- доступність отримання підтримки;

- забезпечення участі у створенні державної політики;
- створення конкурентних умов для доступу та участі у реалізації програм підтримки;
- ефективність використання фінансових коштів держави;
- відкритість і прозорість процедури державної допомоги представникам МСБ;
- інфраструктурне забезпечення щодо підтримки бізнесу.

Враховуючи принципи ЄС щодо регулювання МСБ, в Україні вже реалізуються ключові рекомендації, визначені Індексом політики МСП-2012 в країнах Східного партнерства, щодо:

- забезпечення сприятливого правового поля для створення та активізації державної політики;
- підвищення рівня ефективності взаємодії між державним і приватним секторами шляхом зміцнення представництва інтересів бізнесу.

Слід зазначити, що всі принципи державного регулювання підприємництва спрямовані на пряму або опосередковану дію з метою розвитку. Європейські принципи більш глобальні, спрямовані на далекоглядне майбутнє із системним розвитком цієї сфери бізнесу у світовому масштабі, враховуючи як соціальні, так і економічні аспекти. Державна політика Російської Федерації в області розвитку бізнесу націлена, першочергово, на формування ринкових умов ведення бізнесу, тобто, в більшій мірі, на економічний аспект. В свою чергу, українське державне регулювання бізнесу ще менш масштабне і націлене, першочергово, на фінансові важелі в підтримці бізнесу.

Важливим етапом якісного розвитку бізнесу в Україні є забезпечення умов розвитку населення. Тому, на нашу думку, сучасні принципи мають бути доповнені принципом освітнього забезпечення, що полягає у створенні сприятливих умов для розвитку населення у відкритті власної справи та веденні бізнесу.

На наш погляд, цей важливий принцип, враховуючі українські бізнес-

реалії, має включати орієнтацію на інноваційність при створенні освітніх програм, їх комплексне науково-методичне забезпечення; багатоканальність методів, форм і заходів додаткової професійної підготовки підприємців, як зі сторони самого бізнесу, так і держави; інтегрований характер бізнес-освіти з навчання у школі до відкриття власної справи та розвиток особистісних підприємницьких якостей та здібностей, а також отримання спеціальних умінь, знань та навичок, необхідних при організації та веденні бізнесу.

Крім того, важливим аспектом при застосуванні принципів державного регулювання в Україні є участь представників бізнесу у експертизі проектів нормативних-правових актів. І хоча цей принцип і прописаний державною владою в Україні, він практично не виконується, хоча така участь може допомогти у розширенні і доповненні існуючих принципів такими, що опосередковано стосуються МСБ, а саме принципами:

- відповідності правового поля вимогам ринкового середовища;
- ефективності та забезпечення досягнення максимального економічного та соціального результату застосування нормативно-правових актів;
- системності та координованості алгоритму розробки та реалізації нормативно-правових актів;
- гласності у процесі підготовки нормативно-правових актів, що впливають на економіку.

Досліджуючи принцип доступності державної підтримки, ми вважаємо доцільним розширити його методичну базу. Він має включати наступні принципи:

- регіональної приналежності (розробка та реалізація спеціальних механізмів державного регулювання для кожної території, враховуючи широку територіальну розгалуженість нашої держави);
- взаємозалежності та взаємодопомоги (розвиток бізнесу на основі соціальної відповідальності, враховуючи продовольчу залежність населення);

- єдності інноваційно-інвестиційної діяльності (підтримка бізнесу в плані створення інноваційних технологій, направлених на екологічність виробництва та якість продукції).

На нашу думку, виконання вищезазначених параметрів дозволить нашій країні у вирішенні наступних задач:

- усунення техніко-технологічного відставання та здійснення модернізації і переходу до інноваційного розвитку;

- усунення незадовільного рівня розвитку ринкової інфраструктури;

- забезпечення фінансової стійкості галузі, притоку інвестицій;

- забезпечення швидких темпів соціального розвитку;

- розвиток кваліфікованих кадрів, що забезпечить високий рівень та якість життя.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» від 23.12.1997 р. № 771/97-ВР (зі змінами від 08.12.2015 р. № 867-VIII) // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1998. – № 19. – Ст. 98 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80>.

2. Стандарти якості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ds.lviv.ua/pro-nas/standarty-jakosti>.

3. Стандарти ISO в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://test-group.com.ua>.

4. Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» № 5/2015 від 12.01.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.